

Arhitektonsko naslijeđe – prozori u prošlost, vrata u budućnost

Teškim se čizmama spuštao niz kaldrmu bosanskog sokaka. S prozora stare kuće pod krovom čuo se glas: „Merhaba Safete! Gdje je poranila ta sijeda glava?“, rekao je kroz smijeh. „Idem na spomen Krila slobode na Žuč. Idem, moj Hifzija, da tiho plačem sa dušama svojih prijatelja. Allahimanet!“.

Žurno je krenuo uz uzbrdicu. Ta prosjeda glava brojala je šezdeset i sedam ljeta. Nikada ne klecajući u koljenima, niti žaleći se na bolove. Nosio je sa sobom termosicu kahve koju mu spakova žena, a za njegovim petama hodao je veliki, lovački pas. Danas se penjao asfaltiranim putem. Izašao je tačno pred muzej Dom oslobodilaca. Nije ušao, ali je dobro poznao izložene stvari. Bilo ih je puno ovo brdo, barem negdje u sjećanju. Sjeo je na klupu sa koje je gledao ovaj monumentalni spomenik. Emocije su navirale i prožimale cijelo tijelo. Iz ruksaka izvadi svoj kamen u obliku spljoštenog kvadrata. U srži njegovog oblika probila se šupljina veličine oka. Dovoljno velika da prisloni na svoje oko bademaste boje. To je bio njegov foto-aparat na putu. Nakon što je za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini sa svojom porodicom otišao na sigurnije mjesto, njegova je stara porodična kuća u Donjem Lokomiru srušena. Bila je jedna u nizu kuća kamenih blokova i krova od šindra. Gornji Lukomir koji leži više uz padinu, prema zaravni i grebenu Bjelašnice je selo koje ostade kovčeg arhitektonskog blaga na površini među ostatkom blaga prirode. Nakon što je pronašao kamen sa rupom u sredini kraj ostataka njegove srušene kuće, sjedio je satima na suhozidu te fotografisao prizore kućica. Tada je uvidio sposobnost ovog kamena. Prislanjajući ga na oko, nije vidio samo statičan prikaz. Slika bi se razigrala, vidio bi i prošlost, ljude, sve uspomene koje izlaze iz tla tog područja. S njim je krenuo u pohod. Putovao je i kao dijete jedva čekao da ugleda neku novu zgradu, spomenik i vidi ono što i sam nije mogao proživjeti.

Jedno od prvih putovanja ovog čovjeka bio je grad Mostar. Tamo gdje je hladna Neretva milovala obalu, sjedio bi sa pantolama zavrnutim do koljena i gležnjeva u vodi. Njegov vjerni pas sjedio bi mirno kraj njega i baš kao vlasnik uživao u zvukovima koje je nudio ovaj grad. Zvuk jeke i tišine. Prislonio je svoj kamen na oko tako da uhvati cijeli polukrug Starog mosta. Vidio je srednjovjekovnu Bosnu. Tada mosta još nije bilo, samo prirodna barijera rijeke i mahale sa skromnim kućama sa obje strane. Kamen daje drugu fotografiju. Osmanije po naređenju sultana i pomoći arhitekta, prave najveći kameni luk na svijetu koji prenese sliku srca grada. Orijentirani karakter i simbol modernizacije grada vidio se kroz fotografiju austrougarskog doba. A onda teška sjena prošlosti uvuče se dublje u Safetovu glavu. Osjetio je kapljice vode izbačene padom blokova mosta kojeg bombardiraše. Čuo je odjek u ušima i vrisak ljudi. Spustio je svoj kameni foto-aparat i nastavio posmatrati ovu blagodat.

Stjenski čuvar kamenih blokova, utvrda i dvor s kulama i bedemima. Srednjovjekovni div čiji most iznad ponora uvodio u srebreničku kulu. Foto-aparat prikaza je kao papir na kojem je identitet Bosne. Šapat vitezova i srce koje kuca među oblacima.

Travnik je posmatrao sa vrha njegove kule. Svoj je aparat usmjerio ka Šarenoj džamiji. Najbogatije ukrašena džamija iz osmanskog perioda davala je živu sliku. Nije samo vidio ovu džamiju kao kuću imućnih porodica već kao izdignuto arhitektonsko blago, spomen i pečat islamske kulture. Svoj povratak je priveo kraju nakon travničkih čevapa.

Prizor Sutjeske sam po sebi je dovoljan. Ne treba vam čarobni aparat da bi ste vidjeli posebnost ovog mjesta. No, ovdje se nije radilo o samoj prirodi. Svako mjesto ima tu posebnu energiju. Svako mjesto se doživljava sa emocijom i historijskom povezanošću. Historija koja veže ovo mjesto je jedna bitka. Bitka na Sutjesci. Kamen je pokazao ovu stravičnu borbu, pokazao je hrabrost, pogibiju i sve ono što se nije smjelo dati u zaborav. Ova betonska krila izbacivala su sjaj kojeg su vojnici nosili u svojim očima. Želju da odbrane svoju teritoriju.

Kraj izvora Bune, iz stijene se izdigla tekija. Zikr derviša čuo se iz njene unutrašnjosti samo kroz fotografiju ove osmanske građevine. Nije bio to jedini zvuk. Maleni vodopad i rijeka koja prodire u unutrašnjost pećine pružali su Safetu osmijeh i tihi jecaj. Jecaj od želje da ga ove stijene, voda uvuku u unutrašnjost njihove ljepote. Da dane i noći provodi diveći se njihovoj inspiracijom da ovo mjesto učine ljepšim no što jest, spokojnim i lijekom za dušu.

Odredište - Fojnica. Stoljećima centar kulture i obrazovanja, očuvanja katoličke vjere u regiji od strane bosanskih franjevac u Fojnici, samostan sv. Ante Padovanski. U magli novembarskog dana, vidio je obrise kule ovog samostana. Uzdigao se visoko iznad grada sa svojom mješanom arhitekturom gotičkog i baroknog stila. Iako su mnoge spise zapaljene u požaru kojeg gledaše Safet, arhiva u koj se čuva historija Bosne, poneka vjerska i kulturna svjedočanstva su sačuvana.

Šta li su pričali ti stećci? Šta su mogli više pričati kad je o njima sve već rečeno. Kad su tolike pjesme ispisane. „Pričaj mi stećku!“, povika Safet. „Daj da te fotografišem.“ Na zemlju sjede čovjek. Nizak, mišićav sa mačem kraj sebe. Pružio je ruku. Safet čuvajući u drugoj svoj kamen idalje na licu, krenu da ga dotakne. Osjeti samo hladan zrak.

Čini mi se, prvi put Safet nije koristio svoj foto-aparat. Sjedio je sa svojim psom ispod zastave Bosne i Hercegovine, na pokošenoj miloj travi. Gledao je kako ptica oblijeće oko starog mauzoleja na Bobovcu. Kako ga čuva baš kao što su to u ono srednjovjekovno doba vitezovi. Silazio je i penjao se kraj ostataka bedema. Tonuo je u dubine starog bunara i nestvarnog planinskog pogleda. Historija je tu živjela među sjenama drveća. Pričala je glasno.

„Ah, to divno Sarajevo. Moja radost i bol, sreća i tuga. Moj puni uzdah i svaki posljednji izdah“, često bi Safet naglašavao svojim prijateljima. „Sve sam zemlje obišao, ali Bosne i Sarajeva se nikad nisam nagledao.“ Ovaj kameni aparat radio bi neprestalno u Sarajevu. Čovjek nije mogao vidjeti fotografija koliko je kamen mogao historije ispisati. Svaka religijska kultura pružala je svoju ruku.

Begova džamija – impozantna, riječ koja se koristi za najveće divljenje. Ezan sa vrha munare ove džamije, dira sve duše do kojih zvuk dopire.

Katedrala Srca Isusova, sa dva naglašena zvonika i rozeta iznad trouglastih vrata otvara su duhovnu dimenziju ove religije.

Zvuk crkvenog zvona čuje se i iz pravoslavne crkve Presvete Bogorodice. Još jedna spomenik grada čija veličina priča mnogo.

Na Baščaršiji bi se zadržao. Kraj Sebilja bi stao i kroz rupu gledao Vijećnicu. Tu građevinu boje feniksa sa čijim značenjem dijeli priču. Ništa ga nije boljelo tom mjerom. Ništa drugo nije moglo opisati njegovu bol kao što su to mogle knjige koje su izgorjele u Vijećnici. Čiji se plamen podsmjehivao i urezivao u glave. Čij se miris paljevine stopio sa mirisom tuge.

Međutim, svaki obilazak Sarajeva završavao bi na istoj stazi kraj rijeke Miljacke. Staza je vodila na most Kozija ćuprija. Jednom je vidio, stojeći na kraju mosta, dječake kako žurno trče smijući se grohotom. Skidali su majice i peli se na vrh mosta. Rijeka je nabujala, a skokovi su obilježili dječje dane. Sjetnost zbog prolaznosti tog doba, usadi se čovjeku u srce.

Safet za sreću nije trebalo mnogo. On ju je našao u nečemu nemjerljivo bilo kakvom mašinom i iskazano bilo kojom mišlju. Bio je izuzetno učen čovjek. Barem su tako govorili ljudi. Ali on to nije smatrao tako. Smatrao je sebe učenim samo onda kada bi vidio nešto. Kad bi sačuvao i prenio to nekom drugom.

Naizad, danas je dan bio posvećen onima koji igubiše živote. Koji bjehu njegovi prijatelji. Zbog kojih je pronašao ovaj kamen među ruševinama. Danas je bio dan kad je gledao u spomenik koji je skupio sve priče boraca iz rata. Ova krila slobode kroz rupe u kamenu listala su toliko fotografija. Iako je svaki mjesec boravio ovdje, ona su pokazivala toliko priča. Toliko tjesnih, ožalošćenih, tegnobih priča. Danas su kroz kamen prikazala scenario. Krila su se iščupala iz zemlje. Odletila su daleko u nebeski svod. Safet je zovnuo svog psa i krenuo je kući svojoj ženi. Vraćao se šumarkom, da bi svoj kamen zakopao u njemu. Nije želio da ga iko naslijedi, da nosi to u rukama ko što je on sve ove godine. Kako bi oni u suprotnom shvatili? To je običan kamen sa šupljinom. On je sa ostalom hrpom nekada činio njegovu kuću. No ovako sam nije bio ništa. Sve što je vidio, svaki prizor koji je opisao sam po sebi je bio prikazan. Historija je svuda oko nas i u svemu, zapisana negdje: u zidovima, kulama, zvukovima i cestama. Arhitektura se naslijeđuje, ona ostaje. Prikazuje dualnost: i prozore u prošlost i vrata u budućnost. Praviti, ne rušiti. Čuvati svoje, a ne krpiti tuđim. Cijeniti i boriti se za svoje baš kao što su to činili naši predci vjekovima.

Esma Škulj, III2

JU „Gimnazija Dobrinja“